

TABIAT KARŞISINDA İKİ ŞAİR: ABDÜLHAK HAMİD TARHAN - ALIKUL OSMONOV

The notion of nature as perceived by the poet: Abdulhak Hamid Tarhan and Alikul Osmonov

Ali EROL*

Özet

Zaman unsuru ve ferdi yetenekler yanında siyasî, sosyal ve coğrafi şartlar sanatçıların bakış açılarını önemli ölçüde etkilese de, "sanatsal kaygı", ortaya konulan ürünleri kaynakları açısından zaman zaman aynı paydaya taşımaktadır. Bu anlamda kendi edebî sahalarında tabiat şairi olarak da tanınan Abdulhak Hamid Tarhan ve Kırgız şair Alikul Osmonov, tabiatı idrak ve terennüm açılarından incelenmesi gereken iki önemli şair olarak karşımıza çıkmaktadır. Tabiat karşısındaki farklı tavrı ile edebiyatımızda bir ilke öncülük eden Hamid'in şiirleri ile Alikul Osmonov'un şiirleri, söz konusu nedenlerden kaynaklanan farklılıklar yanında önemli ölçüde⁶benzerliklere sahiptir. Tabiatın yola çıkılarak emek ve alınteri kavramlarının ele alındığı, tabiat sevgisinin vatan ve yurt sevgisi anlamında işlendiği ve tabiatın yeni neslin eğitiminde bir vasıta olarak kullanıldığı şiirler açısından Osmonov Hamid'den ayrılır. Ancak tabiatın pastoral birer tablo halinde yansıtılması, tabii olanın tercihi ve karşısında ölüm ve kader gibi konularda felsefi mülâhazalara ulaşılan bir çağrışım unsuru olarak algılanması açılarından iki şair arasında önemli ölçüde duygular benzerliği bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Abdülhak Hamid Tarhan, Alikul Osmonov, Türk Şiiri, Kırgız Şiiri, Tabiat teması

Abstract

Although different political, social and geographical conditions set the authors of different periods apart, a common notion of art may bring them together. In that regard Abdulhak Hamid Tarhan and Kirghiz poet Alikul Osmonov who are both known as nature poets can be viewed as two important poets with similarities in their love and comprehension of nature. Therefore it is possible to track similarities between the poems of Alikul Osmonov and those of Hamid who was a pioneer in Turkish literature with his distinctive approach to nature. Osmonov's poems are particularly different from those of Hamid in that in Osmonov the concept of nature leads to other notions such as hard work and labour, loving nature means loving one's motherland and nature serves as a means of education of the new generation. On the other hand both poets portrayed nature as a pastoral picture, praised nature and symbolized it for philosophical concepts such as death and fate.

Keywords: Abdülhak Hamid Tarhan, Alikul Osmonov, Turkish poetry, Kirghiz poetry, nature theme.

Diğer birçok sanat dalında olduğu gibi tabiat, edebî sahalardaki mevcut gelişme ve kabuller doğrultusunda oldukça farklı yaklaşımlarla da olsa kendisinden istifade edilen başlıca malzemelerden biri olmuştur. Edebiyatımız için, idrak ve terennüm açılarından, klâsik şairler ile sonrakiler arasındaki çizgilerden birini de teşkil edecek olan tabiat, günümüzde de pekçok şaire, şahsa münhasır nitelikler sağlayan bir unsur olarak şiir çalışmalarına konu olmaktadır.

Şüphesiz ki bir sanatçının bakış açısını şekillendiren etkenler arasında bireysel nitelikler ve zaman unsuru ile birlikte, siyasî, sosyal ve coğrafi şartlar son derece önemli rol oynarlar. Dolayısı ile farklı kaynaklardan edinilen birikimlerin, eşyanın tasvir ve tahlilinde de bazı farklılıklara yol açması

* Yrd.Doç.Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.

kaçınılmazdır: "İmge, hem entellektüel, hem duygusal, hem öznel, hem de nesnel öğelerin katıldığı, ferdi ya da müşterek bir tasvirdir."¹

Ancak yine de "sanatçı bakışı" diyebileceğimiz ve onları belli açılardan aynı paydaya taşıyacak olan bazı ortak noktalar her zaman bulunacaktır. Bu anlamda kendi edebî sahalarında "tabiat şairi" unvanı ile anılan Abdülhak Hamid Tarhan ve Alıkul Osmonov, tabiat karşısındaki tavırları açısından farklılıkları yanında benzer duyuş tarzları ile de dikkat çekerler.

Bilindiği üzere tabiat, Klâsik edebiyatımızda şairler tarafından oldukça sık kullanılmış unsurlardandır. Ancak bu dönemde daha çok tasvirî bir malzeme ya da bir motif olarak ele alınan tabiat, Abdülhak Hâmit Tarhan (1852-1937) ile birlikte yeni bir çehre kazanmıştır. Hemen bütün eserlerinde bir şekilde tabiata yer vermiş olan Hamid, Sahra ile Türk edebiyatına hem şekil hem de duygular açısından yeni bir bakış açısı getirmiştir.² Eserini 1875'de Edirne'de kaleme alan şair, Paris dönüşünden sonra 1879'da İstanbul'da yayınlamıştır. Şairin ortaya koyacağı diğer eserlerin müjdesini veren *Sahra*, Enginün'ün ifadesiyle "*Diğer eserlerin fişkırıldığı bir kaynak gibidir*".³

1930'lu yıllarda büyük ölçüde Rus Edebiyatı etkisi altında şekillenmeye başlayan Kırgız şiirinde ise tabiatın algılanış ve yansıtılışı genel anlamda mevcut şartların bir tezahürü olarak oldukça farklı bir nitelik arz eder. Zira hemen bütün bölge edebiyatlarında olduğu gibi Kırgız edebiyatı da Sovyet Devri'nin başladığı yıllardan itibaren büyük ölçüde politize olmuş, edebî eserde aranılan kriterler genelde ideolojik kaygılara paralel bir anlayışla belirlenmiştir. Bu durum, daha çok siyasal-sosyal şiirler başlığı altında tasnif edilen türlerde⁴ tabiat unsurunun bile rejim tarafından yerleştirilmeye çalışılan yeni kavramların sunumunda bir vasıta olarak kullanılmasına yol açmıştır.

Kırgız şiirinin söz konusu nedenlerden dolayı belli temalara yöneldiği bu yıllarda, Temirkul Ümötaliyev, Cusup Turusbekov ve Alıkul Osmonov gibi çok az sayıda şair tabiatı konu edebilmiştir. Ancak Osmonov, zaman zaman sosyal-realizmin etkisinde kalmakla birlikte, tabiatı insan unsurunu esas alarak işlediği şiirleri ile çağdaşlarından ayrılır. Sanat eserinin, insanî duyguların ürünü olması gerektiğine inanan Osmonov⁵ "Ak Kayın", "Isık-Köldö Tört Mezgil", "Tabiat Menen Muzıka", "Ak Kuunun Kördüm Uçkanını", "Karkıra", "Ayga", "Kırgız Tooluru", "Too İçinde Mektep Bar", "Tolkun Enes Akkuu", "Burkut Taptoo", "Caydoo", "Tağ Kaluu", "Tanga", "Tağ Atarda Köl Beti", "Tağ Kaluu" gibi birçok şiirinde tabiat unsurlarına bu anlayış içerisinde yaklaşmıştır.

Edebiyatımızda tabiata yeni bir bakış açısı kazandıran Hamid ile Kırgız şiirinde tabiat denildiğinde ilk akla gelen şairlerden Alıkul Osmonov'un bu tür şiirlerinde tabiatın terennümü ya da ondan yola çıkılarak felsefî mülâhazalara yönelme açılarından bazı benzer noktalar bulunmaktadır. Ancak bu benzerlikler daha çok duyuş tarzı ile alakalı olup, muhit ve süreç kavramları açılarından farklılık gösterirler. Zira Hamid, ilk eseri olan "Belde"⁶de tabiatı sathî boyutu ile ele alırken "Sahra" ile onu keşfetmiş, "Bunlar Odur"⁷da ise bu keşif hayranlığa dönüşmüştür. Bir başka ifade ile Hamid'in tabiat karşısındaki tavır değişiklikleri, onu tanıyıp farklı boyutları ile idrak edebildiği bir sürecin sonucunda ortaya çıkmıştır. Oysa Osmonov için böyle bir durum söz konusu değildir. Hamid'in Hindistan'da karşılaştığı ve,

*Çemendir, bahırdır, kuh-sardır, sub-ı rebüidir.
Bu yerlerde doğan bir şair olmak pek tabiidir.*⁷

¹ A.M. Rousseau-CI. Pichois, *Karşılaştırmalı Edebiyat* (Çev. Mehmet Yazgan) MEB Yay., İstanbul 1994, s. 95.

² Kenan Akyüz, Abdülhak Hamid Tarhan, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1986, s. 123.

³ İnci Enginün, Abdülhak Hamid Tarhan, *KTB 687*, Ankara 1986, s. 44-45.

⁴ C. Şergev, A. Muratov, *Adabiyat Terimlerinin Tüştürmü Sözdüğü*, Mektep Basması, Frunze 1987, s. 46.

⁵ Şarşanbek Ümmetaliyev - Alıkul Osmonov, *Kırgızistan Basması*, Frunze 1958, s. 67.

⁶ 1878'de basılan Sahra, Hamid'in yayınlanan ilk eseri olmakla birlikte "Divaneliklerim Yahud Belde" 1885 yılında basılmasına rağmen daha önce yazılmıştır. Bk: İnci Enginün, *Abdülhak Hamid Tarhan Bütün Şiirleri 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1979, s.90.

⁷ Abdülhak Hamid Tahran, "Külbe-i İştıyak", *Bütün Şiirleri 3* (Haz. İnci Enginün), Dergâh Yay. İstanbul 1999, s. 133.

dizeleri ile tasvir ettiği tabiat, tabiatın kucağında yetişmiş olan Osmonov'un şiirlerinde her zaman başlıca ilham kaynağı olmuştur. Dolayısıyla Osmonov'un tabiat karşısındaki tavır değişiklikleri, muhitten ziyade ruh halindeki değişikliklerin bir sonucu olarak tezahür etmiştir.

Osmonov'un tabiata meyiletmesinde, kırsal bölgede yetişmesinin dışındaki asıl önemli sebep, sahip olduğu melankolik yapıdır. İleriki yıllarda “Çok şey istedim, fakat azını bile elde edemedim”⁸ diyerek hayattan hoşnutsuzluğunu ifade edecek olan şairin zor geçen çocukluk yılları, onun sanatçı kişiliğinin oluşumunda önemli rol oynamıştır. Kıtık yıllarında, küçük yaşta anne ve babasını kaybeden, henüz beş yaşında iken bir yetimhaneye verilen ve orada hastalığı nedeniyle çevre edinemeyen Osmonov, kızı Çıpar'ın ölümü ve eşinin kendisini terketmesi gibi nedenlerle dış dünyadan tecrid olmuş, giderek yalnız kalabileceği mekânları, tabiatı tercih etmeye başlamıştır:

*Bu çok doğru, sabahtan akşama dek,
Gürültüsüz tenhalarda oyalanırım.
Yem arayan bir kuş gibi dönüp durarak
Evime iki-üç satır şiir taşırım.*⁹

İlk şiirler açısından tabiat karşısındaki tavır itibarıyla, Hamid'in şiirleri Alıkul'un aynı tarz çalışmaları ile karşılaştırıldığında, ortak bakış açısı olarak tabiatı bir dekor olarak kullanma gayretleri dikkatleri çekmektedir. Maddî aşk temasının işlendiği bu tarz şiirlerde tabiat, duygusal tasvirleri güçlendirmeye yarayan bir mekân unsuru olarak görülür:

*Üç fiakr üzre kenâr-ı Sen 'de
Bir gece hep Otöy'e gitmiş idik.
Seyr-i mehtâba dalıp gülşende,
Ne safalarla sabah etmiş idik.
O Otöy bülbülünün feryadı
Çıkmadı gitti gönülden yâdı*¹⁰

Hamid'in bu dizelerinin yer aldığı on yedi manzumelik "Belde"de, Paris'in eğlence yerleri ile birlikte tabii güzellikleri, parkları, bahçeleri verilir. Empresyonizme yönelişin ilk işaretleri olarak da değerlendirilebilecek olan bu yaklaşımı, aynı eserde yer alan "Vil Davri", "Mezon Lafeyet", "Engen" gibi birçok şiirde görmek mümkündür.

Diğer taraftan eşi Zeynep, ve sevgilileri Ayday, Mariya, Gülükân, Sabira, Camile, Zuura ve Isık-Köl kenarında bir misafirhanede kalırken tanıştığı Kaliça için yazmış olduğu aşk şiirlerinde tabiatı aynı bakış açısı ile yansıtan Osmonov'un tasvirleri de benzeri bir nitelik arz eder. Şairin “Gelsem Coksun” “Çaştıkka”, “Gülükanga”, “Mariya”, “Ayalga”, “Kızdın Cüzü”, “Suluuga”, “Süyünün Türdörü”, “Süydüm Seni”, “Unutpa”, “Mahabbat”, “Külüypa”, “Mirza Uul”, “Maydın Tünü”, “Kim Boldu Eken”, “Ak Möör” gibi şiirlerinde uzun yaz gecelerinde ay ışığında sürülen sandal sefaları ve göl kenarı gezintilerinde tabiat, sevgili ile birlikte yaşanan heyecanı tamamlayan birer dekor unsuru olarak yer alır:

*Beraberdik,
Uzun yaz günlerinde,
Sen otururdun, ben kürek çekerdim
Kayığa bindiğimizde.*¹¹

Tabiatın bir sahne, tabiat unsurlarının ise birer aksesuar olarak düşünüldüğü bu tarz ferdî şiirlerde, benzeri mazmun ve mecazlardan yararlanmak şüphesiz ki şairane söyleyiş açısından son derece tabii bir sonuç olarak karşımıza çıkacaktır ve bu yöndeki benzerlikler oldukça genel bir nitelik arz eder. Ancak Hamid ile Osmonov arasında tabiatın şiire yansıtılması bakımından dikkatimizi çeken daha önemli

⁸ Cekşenbek Cakıpbekuulu, *Alıkul'dun Batpas Küni*, Kırgızistan Yazarlar Birliği, Bişkek 2001, s. 218.

⁹ Alıkul Osmonov, "Maga Külbo", *Mahabat*, Kırgızistan Basması, Frunze 1990, s.8.

¹⁰ Abdülhak Hamid Tarhan, "Otöy" *Bütün Şiirleri I* (Haz. İnci Enginün), Dergâh Yay., İstanbul 1991, s. 97.

¹¹ Alıkul Osmonov, "Birge Cürdük", *Köl Tolunu*, Kırgızistan Basması, Frunze 1972, s. 131.

bir benzerlik, tabii olanın ısrarla tercihi meselesidir ki, bu nokta başlarken de ifade ettiğimiz gibi, edebiyatımız için bir ilk olması hasebiyle de büyük önem taşır.¹²

Hamid'in, tabii olanla tanışmaya başladığı ve tabiat hakkında yorumlar yapmaya başladığı "Sahra", köy (sahra) ile şehrin (belde), köylü (bedevî) ile şehirlinin (beledi) karşılaştırıldığı ilk eserdir. Hoş-nişinan, Belde-güzîn, Mu'tekif, Mütessir, Feragat-kar, Mütessadif, Nevmîd, Mazi, Davet, Ülfet olmak üzere toplam on bölümden oluşan eserin özellikle 18 nağmelik Hoş-nişinan ile 9 nağmelik Lahn'den oluşan Belde-güzîn kısımlarında tabiata ağırlık verilmiştir.

Söz konusu esere kısaca göz gezdirildiğinde, 18 nağmelik Hoş-nişinan'ın altıncı, yedinci, sekizinci, dokuzuncu ve onuncu nağmelerinde kırdı gece ve sabah manzaralarının, mevsimlerin ve köy hayatının zenginliği ile karşılaşılır. Hamid'in Sahra'da tabii olanın güzelliği karşısındaki duyguları, tabiatla iç içe bir yaşam tarzına sahip Osmonov'un, "Aylıma"¹³ "Caydoo (Yayla)"¹⁴ gibi şiirlerindeki duygularla büyük benzerlik taşır. Sahra 'da Hamid'in tabiat hadiseleri karşısında,

*Mevsim-i nev-bahar edince hulûl
Ki tebessüm-numûn olur enhâ
Subh-ı tabân gibi usul usul
Hoş-nişinân-ı âlem-i sahrâ
Ki bâhâranlara gelir bayram¹⁵*

şeklindeki dizeleriyle ortaya koyduğu hayranlık hisleri, Osmonov tarafından yine tabiatın kastedildiği "oralara" için dile getirilir:

*Baharda güzel günler önce oraya yerleşir.
Kış geldiğinde havalar önce orada donar.
Ay ışığı henüz dünyaya değmeden
Önce dağlara gelip, tepelere konar.¹⁶*

Tabii olanla sun'î olanın kıyaslandığı Sahra'da tercih açısından karşılaşılan bir diğer unsur insan unsurudur ki bu anlamda da her iki şairin aynı noktada bulunduğu görülür. Hoş-nişinan'ın ilk bölümünde bedevîlerin sükûn u rahatta oldukları, beledînin ise daima esir-i cefa olduğu şu iki dize ile özetlenmektedir:

*Biri endişeden aman bulamaz
Biri endişeye zaman bulamaz¹⁷*

Hamid ikinci nağmede de bu kıyaslamayı sürdürür. Üçüncü nağmeden itibaren sahra ve bedevî yaşayışlarından sahneler vermeye başlar. Beyaban adını verdiği kırlarda, bedevîlerin (köylülerin) mütevazı, kanaatkâr ve mutlu yaşamlarını dile getirir. Şair, Sahra'nın ikinci şiiri olan Belde-güzîn'de ise şehir hayatının tasvirini yapar. Şehirlinin aşk ve eğlence hayatını, çektiği sıkıntıları verir. Bu bölümde de amaç insanların mutluluğu ve huzuru ancak tabiatın kucağında bulabileceklerini vurgulamaktır.

Alıkul Osmonov'un tabiat ve insan bağlamında aynı duygu ve düşüncelere sahip olduğu şiirlerinde ise Hamid'in "beledi"sinin yerini çobanlar alır. Bu şiirlerde çobanlar tabii hayatın nimetlerini bütün zenginliği ile yaşayanların birer temsilcisi olarak sunulurlar. Bir yazısında "Ben koyun çobanının,

¹²Hamid "Sahra" ile birlikte J. Rousseau'nun tabiat görüşüne paralel olarak sahra hayatını şehir hayatına tercih etmiştir. Bk.: Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri (Tanzimat'tan Cumhuriyet'e)*, Dergâh Yay., Ekim 1981, s. 76. Bu tavır tabiatın algılanması açısından edebiyatımız için yeni bir bakış açıdır. Nitekim Sahra'dan önceki konu ile ilgili olarak Münif Paşa'nın yazdığı "Mukayese-i İlm ü Cehl" adlı makale, önceki bakış açısını özetler niteliktedir. Bk.: Münif Paşa, "Mukayese-i İlm ü Cehl" *Mecmua-ı Fünûn*, Eser-i Cemiyet-i İlmiyye-i Osmaniyye, İstanbul, 1279, Nu:1, s. 22.

¹³Cekşenbek Cakıpbekuulu, *age.*, s. 15.

¹⁴Alıkul Osmonov, "Caydoo", *age.*, s. 43.

¹⁵Abdülhak Hamid Tahran, *age.*, s. 45.

¹⁶Alıkul Osmonov, "Kırgız Tooloru", *Köl Tolkunu*, Kırgızistan Corosfondu, Bişkek 1995, s. 92.

¹⁷Abdülhak Hamid Tarhan, *age.*, s. 43.

inek çobanının, çapa yapan çiftçinin saygıdeğer şairiyim"¹⁸ diyerek tercihinin ifade edecek olan şair, "Karkıra", "Cenişbek", "Kırgız Kölü" gibi şiirlerinde kırsal bölgede yaşayan bu insanların her açıdan üstün nitelik ve zenginliklere sahip olduklarını vurgular. Bu yaklaşım da yine şehir hayatını ve şehir insanının karakterini,

"Para mabud ve bankalar mabed"¹⁹

dizesi ile tanımlayan Hamid'in yaklaşımını andırır:

*"Ben buradayım, yaşıyorum ve sağlıklıyım
Güzeller güzeli Çolpan-Ata'dayım.
İsmimi söyledim, ismini sordum insanlara.
Saygı gördüm buradakilerden
Ben buraya zenginlik için gelmedim.
Zenginlik olduğu yerde kalsın."²⁰*

"Sahra" ile birlikte tamamen tabiata yönelecek olan Hamid'in, bu eserle birlikte hayâl ettiği sevgili imajı da değişecektir. "Mu'tekif"te sevgilinin hayâliyle şarkı söyleyen Hamid, "Mütehassir"la birlikte "feryâd u figâne" başlayacak ve sevgiliyle birlikte tabiatı idrake yönelecektir. Ancak sevgili artık o eski sevgili değildir. "Belde"de lüks bir hayat tarzı içerisinde anılan sevgilinin yerini Sahra'da saflığın ve duruluğun sembolü olarak köylü kızı almıştır. Ayrıca onun güzelliği de, yaşadığı yer gibi tabiidir:

*Dağda, şahin bakışlı bir duhter
Gezer âhu gibi tavahhus ile
O cibâlin perisine benzer
Zihni işgâl eder tahaddus ile
Aşka vakıf değilse de lâyıık
Hüsni mevki gibi tabiidir.²¹*

Hamid "Bunlar Odur" ile birlikte sevgili imajını tamamen değiştirir. "Hacer-i Müteharrik", "Malabar Hil", "Biriçkendi" gibi şiirlerinde tamamen tabiatın kucağında yaşayan bir sevgili hayâli kurar ki, bu özellik Osmonov'un muhayyel sevgili tipi ile büyük benzerlikler taşır. Şairin, birçok şiirinde huzur ve mutluluğun sembolü olarak tabiatla eşleştirdiği Issık Göl, aynı zamanda onun en güzel aşk şiirlerine ilham olan sevgilileri ile tanıştığı, ya da onları hayâl ettiği bir mekândır:

*Nereye gitsem aklımda,
Gölün güzel kızları.
Bir süredir gidemedim
Gönlüm derinden ağladı²²*

Hamid Sahra ile birlikte tabiatı ve tabii yaşamın çekiciliğini farketmeye başlamış olsa da, onun ruh dünyasındaki daha derin etkilerini Hindistan'da yaşamaya başlar: "Hamid gerçekten büyük ve heybetli tabiatı Hindistan'da tanımıştır. "Bunlar O"dur kitabındaki, şiirlerde bu tabiatın her zerresini duygulu ve düşünen bir bakışın derinliğinde ele almıştır."²³

Bu gelişme aynı zamanda onun tabiatı idrak açısından ulaştığı üçüncü safhadır. "Bunlar Odur" ile birlikte deniz, güneş, ay, ağaç, kuş ve dağ gibi tabiat unsurları karşısında büyük bir şaşkınlıklıkla birlikte hayranlık hisleri yaşayacak olan şair, "Hediye-i Sâl", "Kürsi-i İstigrak", "Külbe-i İştıyak", "Zamâne-i Âb", "Umman" gibi şiirlerinde dağların, denizlerin ruh dünyasındaki akislerini yansıtır. Hindistan'dan

¹⁸ Alıkul Osmonov, "Men Kırgızdın Akımı", age., s. 48.

¹⁹ Abdülhak Hamid Tahran, age., s. 57.

²⁰ Alıkul Osmanoğlu, *Köl Tolunu*, Kırgızistan Basması, Frunze, 1972, s. 61.

²¹ Abdülhak Hamid Tahran, age., s. 50.

²² Alıkul Osmonov, "Kayda Barsam Esimde", (Cakıpbekuulu, Cekşenbek; age., s. 78)

²³ Mehmet Kaplan, "Tabiat Karşısında Abdülhak Hamid II", *TDED*, C. 4, s. 3, İstanbul 1951, s.22.

Samipaşazade Sezaî'ye yazdığı bir mektupta her akarsuyun, her ağacın, her bulutun insan ruhundan bir parça olduğunu belirten şair, zamanla ruh dünyası ile tabiat olayları arasında ilişkiler aramaya başlar:

*Gönlüm istedi sanki ol dem
Hem-derd olsun benimle alem²⁴*

Kendi ruh halini tabiatla arama temayülü tabiat şairlerinin birçoğunda olduğu gibi Osmonov'da da tipik bir tavır olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür çalışmalarda bazen kış mevsimi ile karamsar ruh hali arasındaki ilişkiler²⁵ bazen Issık Göl ile sık sık değişen ruh hali arasındaki paralellikler²⁶ mülâhaza edilir. Bu mülâhazalar da yine özellikle fikir kargaşası, ferdi dram ve özellikle de ölüm kavramı karşısında sergilenen sitemkâr ruh hali açılarından Hamid'in şiirlerini andırır: Onun:

*Ne âlemdir bu âlem akl u fikri bî-karar eyler.
Her i'cazât-ı Kudret pîş-i çeşmimde güzâr-eyler.²⁷*

şeklindeki dizeleri ile, Osmonov'un tabiatı seyrederken dile getirdiği,

*Gündüzü kısa, gecesi uzun zamanlarda
Neler gelir, neler takılır aklıma²⁸*

dizeleri, tabiat unsurlarından ilhamla düşüncelere yönelişin işaretlerinden biri olarak dikkatlerimizi çeker.

Ancak burada şunu ifade etmek gerekir ki, görünenden yola çıkılarak görünmeyen anlatıldığı bu tür şiirlerde, iki şair tabiatı bir çağrışım unsuru olarak değerlendirme açısından birbirine yaklaşıırken, çağrışımın nitelikleri açısından ayrılırlar. Söz gelimi ölüm teması. Tabiatı seyrederken her iki şair de zaman zaman ölümü hatırlarlar. Hamid'in eşi Fatma Hanım'ın hastalığı ve ölümü üzerine içine düştüğü psikolojinin bir benzerini Osmonov kızı Çıpar'ın ölümü ile yaşamış ve günlerce ağlamış, duygularını şiirine aktarmıştır.²⁹ Ancak Hamid, ölümü fizik ötesi bir kavram olarak ele alıp karşısında Allah'a sığınırken³⁰, Osmonov onu daha çok dünyevî boyutu ile konu eder ve onu bütün güzelliklerin sonu olarak görür. Gerçi benzeri duyguları Hamid "Sahra"da yaşamamış değildir. Ancak Hamid nihaî anlamda dinî kaygılarla metafizikî aleme geçmiştir: "*Sahra, ayrılık ve ölümün birbirine karıştığı şiirlerin kitabıydı. Garam'da ise bu duyguların yanı başında bazı felsefî fikirlerin şairi ne kadar huzursuz kaldığını gördük.*"³¹

Osmonov'un ölüm konusundaki endişelerinin asıl kaynağını yitip giden gençlik oluşturur: "*Osmonov'un bu tür eserlerinde ölüm, kaçınılmaz bir son, hüznün veren bir kavram, uzun bir hasretin başlangıcı olarak kendisini gösterir.*"³²

"Otuz Caş"³³, "Oorulu Akın"³⁴ "Ayga" gibi şiirlerinde tabiat olaylarının, mevsimlerin gece ve gündüzlerin birbiri ardınca hızla geçip gitmesi, Osmonov'un ruh dünyasında, yaklaşan ecelin birer habercisi olarak tezahür eder:

*Doğusundan batısına dek,
Rengi değişmeyen ay gibi.
Sen de değişmesen ne olur.
Gençliğimin mevsimi.³⁵*

²⁴ Abdülhak Hamid Tahran, "Edebî Bir Saniye", *age.*, s. 170.

²⁵ Alıkul Osmonov, "Gitara Küüsü", *Mahabat*, Kırgızistan Basması, Frunze 1990, s. 15.

²⁶ Şarşanbek Ümötaliyev, *Alıkul Osmonov*, Kırgızistan Basması, Frunze 1958, s.110.

²⁷ Abdülhak Hamid Tahran, "Külbe-i İştihak", *Bütün Şiirleri 3* (Haz.: İnci Enginün), Dergâh Yay., İstanbul 1999, s.132.

²⁸ Alıkul Osmonov, "Tilek", *Mahabat*, Kırgızistan Basması, Frunze 1990, s. 36.

²⁹ Çekşenbek Cakıpbekuulu, *age.*, s. 220.

³⁰ Abdülhak Hamid Tarhan, *Bütün Şiirleri*, (Haz: İnci Enginün) Dergâh Yay. Ağustos 1979 İstanbul, s. 23.

³¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyat Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, 1988 İstanbul, s. 537.

³² Hatice Kaya, *Alıkul Osmonov - Hayatı Sanatı ve Şiirleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) E.Ü TDAE, İzmir 2002.

³³ Alıkul Osmonov, "Otuz Caş", *Mahabat*, Kırgızistan Basması, Frunze 1990, s. 11.

³⁴ Alıkul Osmonov, "Oorulu Akın", *Köl Tolkunu*, Kırgızistan Basması, Frunze 1972, s. 88.

³⁵ Alıkul Osmonov, "Ayga", *age.*, 59.

Osmonov'un ölüm temasını bir son olarak değerlendirmesi ve sonrası için yorumlara girmemesi şüphesiz ki daha çok Sovyet Devri'nde din faktörünün sosyal hayattaki mevcudiyeti ile ilgilidir. Ancak bu tavır Osmonov 'un ateist bir şair olduğu anlamına da gelmemelidir. Zira ölümünden kısa bir süre önce hatıra defterine ölümden korkmadığını, Allah nezdinde günahsız olduğuna inandığını yazan şair bembeyaz ölüm karşısında³⁶ çoğunlukla kadere inanmış biri olarak karşımıza çıkar:

*Doğru, ömür ne kadar kısa, ne kadar az...
Kaderimiz bu, yazılandan başkası olmaz.*³⁷

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, Abdülhak Hamid Tarhan ve Kırgız şair Alıkul Osmonov'un şiirlerinde tabiat karşısında alınan tavır, onun ifadedeki lirizmi güçlendiren tasvirî malzeme olarak algılanması, tabii olanın tercihi ve şairi felsefi mülâhazalara yönelten bir vasıta olarak değerlendirilmesi açılarından dikkate değer duyuş benzerlikleri ihtiva etmektedir. Ancak bu benzerlikler iki şairin tamamen aynı sanat ve dünya görüşüne sahip oldukları anlamına da gelmemelidir. Bu anlamda Osmonov'un tabiatı çocuklara ve gençlere sevdirmeye amacı ile didaktik tarzda söylediği, emek ve ahınter kavramlarını tabiatla bir bütün olarak sunduğu ve tabiat sevgisini vatan ve yurt sevgisi anlamında işlediği şiirleri açısından Hamid'in şiirlerinden farklıdır. Bu farklılığın nedenleri ise ferdi özelliklerden ziyade mevcut şartlarla ilgilidir.

KAYNAKLAR

- ROUSSEAU, A.M.-PİCHOİS, C.I., *Karşılaştırmalı Edebiyat*, (Çev.: Mehmet Yazgan) M.E.B. Yay., İstanbul 1994.
- Abdülhak Hamid Tarhan, *Bütün Şiirleri 1*, (Haz.: İnci Enginün) Dergâh Yay., İstanbul 1979.
- _____, *Bütün Şiirleri 1* (Haz.: İnci Enginün), Dergâh Yay, İstanbul 1991.
- _____, *Bütün Şiirleri 3* (Haz.: İnci Enginün), Dergâh Yay, İstanbul 1999.
- AKYÜZ, Kenan, *Abdülhak Hamid Tarhan*, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, İstanbul 1986.
- ŞERGEV, C.-MURATOV, A., *Adabiyat Terimlerinin Tüshündürmө Sөzdügü*, Mektep Basması, Frunze 1987.
- CAKIPBEKUULU, Cekşenbek; *Alıkul'dun Batpas Küni*, Kırgızistan Yazarlar Birliği, Bişkek 2001.
- ENGİNÜN, İnci; *Abdülhak Hamid Tarhan*, KTB 687, Ankara 1986.
- KAPLAN, Mehmet, *Şiir Tahlilleri (Tanzimat'tan Cumhuriyete)*, Dergâh Yay., Ekim 1981.
- _____, "Tabiat Karşısında Abdülhak Hamid 2" *TDED*, C.4, S. 3, İstanbul 1951.
- KAYA, Hatice, *Alıkul Osmonov Hayatı Sanatı ve Şiirleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), EÜ TDAE İzmir 2002.
- Münif Paşa, "Mukayese-i İlm ü Cehl", *Mecmua-ı Fünün*, Nu: 1 Eser-i Cemiyet-i İlmîyye-i Osmaniyye, İstanbul 1279.
- OSMANOĞLU, Alıkul, *Köl Tokunu*, Kırgızistan Basması, Frunze 1972.
- _____, "Men Kırgızdın Akım", *Köl Tokunu*, Kırgızistan Corosfonduu, Bişkek 1995.
- _____, *Mahabat*, Kırgızistan Basması, Frunze 1990.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, *XIX. Asır Türk Edebiyat Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1988.
- ÜMMETALİYEV, Şarşanbek, *Alıkul Osmonov*, Kırgızistan Basması, Frunze 1958.

³⁶ Cekşenbek Cakıpbekuulu, *age.*, s. 222.

³⁷ Alıkul Osmonov, *Mahabat*, Kırgızistan Basması, Frunze 1990, s.11.